

Механізм санації депресивних територій

В статті розглянуто проблеми депресивних регіонів, запропоновані механізми оздоровлення економічного і соціального розвитку депресивних територій, запровадження санації у виробничих депресивних зонах.

депресивні території, санація, реструктуризація, економічне зростання, гіпердепресивні підприємства

Постановка проблеми. Створення політично стабільного суспільства та ефективно функціонуючої економіки неможливі без подолання проблем міжрегіональних відмінностей, ліквідації кризових явищ і відсталості у розвитку окремих територій країни. Основними причинами нерівномірності розвитку регіонів країни є корінна зміна господарських структур, низький рівень галузевої диверсифікації, невідповідність галузевої структури місцевому природно-ресурсному потенціалу, несприятливі демографічні та екологічні тенденції. Найгостріша ситуація склалася у так званих депресивних регіонах, де припинили діяльність бюджетоформуючі галузі, зростає безробіття, зубожіє населення, занепадає соціальна сфера. Розв'язання проблем таких територій є надзвичайно актуальним загальнодержавним завданням. Неодноразово ці питання підіймалися і у авторських працях [1, 2].

Аналіз останніх досліджень. Проблемі визначення депресивності територій присвячено чимало наукових праць економістів [3, 4, 5], географів [6, 7, 8], управлінців [9, 10]. Водночас мало дослідженими залишаються питання типологізації депресивних територій, методи оцінювання гостроти та рівня депресії, механізм оздоровлення тощо.

В рамках цієї проблеми у Східноукраїнському національному університеті імені Володимира Даля виконуються науково-дослідницькі теми ДН 55-089 «Формування ефективних інструментів податкового регулювання в умовах депресивних регіонів» і Ф-4-06 «Дослідження умов оптимізації оподаткування підприємств», які передбачають механізми санації подібних регіонів.

Формулювання цілей статті. Виходячи з цього, мета статті полягає у пошуку механізмів стимулювання економічного і соціального розвитку депресивних територій, шляхів виходу із сучасної суспільно-політичної, соціально-економічної кризи в Україні, що потребують формування механізму управління оздоровленням депресивних територій.

Виклад основного матеріалу. Поняття «депресивна територія» широко увійшло у наукових обіг у середині 90-х років ХХ ст. У Законі України «Про стимулювання розвитку регіонів» [9] зазначається, що депресивна територія - це регіон чи його частина, рівень розвитку якого (якої) за показниками, визначеними цим Законом, є найнижчим серед територій відповідного типу. У статті 9 цього документу зазначається, що депресивними можуть бути регіони, промислові, сільськогосподарські райони, а також міста обласного підпорядкування.

Відтак стан усієї української національної економіки середини 90-х років можна розглядати як депресивний, за винятком, можливо, не багатьох локальних економічно активних точок — найважливіших центрів соціально-економічного розвитку (найбільші міста, окремі приміські адміністративні райони тощо). У межах, теж

спостерігаються депресивні територіальні утворення, які є локальними чи точковими. Навіть, у господарській сфері депресивними називаються збанкрутілі підприємства.

Існують різні підходи до визначення критеріїв депресивності регіону. Так, пропонується вважати критеріями депресивного стану регіону такі показники, як:

- рівень життя населення;
- стан ринку праці;
- промислове виробництво;
- стан соціальної інфраструктури;
- екологічна ситуація.

Нами пропонуються й інші підходи [1] щодо визначення рівня депресивності, виходячи не тільки з економічного розвитку промислового потенціалу депресивних регіонів, а беручи до уваги стан і рівень життя населення, в тому числі враховуючи демографічні показники й якісну складову – здоров'я їх мешканців.

Водночас закон [9] передбачає такі категорії депресивних територій: регіони (територія АР Крим, області, міст Києва та Севастополя); промислові райони (райони, в яких частка зайнятих у промисловості перевищує частку зайнятих у сільському господарстві); сільські райони (райони, в яких частка зайнятих у сільському господарстві перевищує частку зайнятих у промисловості); міста обласного значення. Кожній категорії територій визначено специфічні критерії депресивності. Для визнання території депресивною необхідно, щоб її показники розвитку відповідали одночасно всім критеріям, передбаченим для відповідної категорії [10].

Але, все ж таки, головна мета будь-яких досліджень у цій сфері – це є стимулювання розвитку депресивних регіонів України. Виділяють [11] декілька інструментів стимулювання депресивних регіонів. В першу чергу, це укладання угод щодо фінансування цих регіонів з державного бюджету, підтримка підприємництва та спрямування міжнародної технічної допомоги в ці регіони.

Державна підтримка депресивних регіонів через державний бюджет повинна передбачати цільове спрямування капітальних вкладень. Такі вливання з державного бюджету дозволять створювати робочі місця, підвищувати зайнятість населення і т. п.

Щодо підтримки підприємництва, то необхідно створювати у депресивних регіонах сприятливий інвестиційний клімат, спрощувати систему оподаткування та інше.

Згідно з законодавством [11] до депресивних регіонів відносяться такі території, на яких внутрішній валовий продукт складає 65 % від середньо українського рівня, рівень безробіття – 9-10 % від працездатного населення; враховується також середній рівень заробітної плати. Запропоновано також два види укладання угод на фінансування з державного бюджету депресивних регіонів між Кабінетом міністрів та обласною адміністрацією (облрадою).

Головною метою точного визначення депресивних територій є необхідність розробки найбільш раціональних (правильних) шляхів їх оздоровлення. Законодавчо [9] визначено комплекс правових, організаційних, наукових та інших заходів, спрямованих на досягнення сталого розвитку регіонів, подолання їх депресивності. У цьому ж документі в загальних рисах визначені механізми фінансового забезпечення щодо подолання стану депресивності. Основу фінансування мають складати кошти державного та місцевих бюджетів. Щорічно на фінансування всіх програм подолання депресивності територій має виділятися не менш як 0,2% державного бюджету на відповідний рік. Але ще й досі у бюджеті України такі кошти не передбачені.

Виходячи з цього, регіональна політика виходу із депресивного стану повинна базуватись на державній підтримці – це, по-перше. А, по-друге, - оздоровлення депресивних територій і регенерація життєдіяльності неможливі без продуманого

механізму управління санацією. При чому слід мати на увазі, що кожне територіальне суспільство має власну специфіку розвитку, тому не можна навіть і сподіватися на вихід з депресивного стану без врахування цих моментів, а також без подолання кризи у розвитку національного господарського комплексу України в цілому.

Розроблені концепції відновлення соціально-економічного розвитку в рамках депресивних територій [12, С.320] базуються на механізмі управління санацією депресивних територій. Шляхи розробки механізму управління санацією депресивних територій, зокрема, такі:

- створення нового законодавства стосовно санації депресивних суспільних територіальних систем у різних регіонах України;
- формування у складі перспективної регіональної політики нового важливого напрямку соціально-економічного регіонального розвитку — санації депресивних територіальних суспільних систем;
- впровадження нових способів господарювання в умовах трансформації власності економічних об'єктів;
- залучення іноземних і вітчизняних інвестицій для регенерації найперспективніших існуючих і створення нових економічних об'єктів задля соціально-економічного розвитку господарських територіальних утворень.

Наразі у складі депресивних виробничих зон можна виділити такі групи підприємств [12, С.326]:

До першої групи належать підприємства, які мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави.

До другої групи належать підприємства, що виробляють унікальну продукцію чи надають ексклюзивні послуги, тобто підприємства-монополісти. Держава повинна сприяти їхньому розвитку і зміцненню. Крім того, вони повинні мати гарантії щодо збереження функціонального промислово-виробничого використання їхніх територій у зв'язку з важливістю цих підприємств у сенсі національної безпеки держави і унікальності продукції та послуг, які вони виробляють.

У складі підприємств третьої групи (інші підприємства) виділені такі підгрупи:

- підприємства з вагомими потенційними можливостями перспективного розвитку (процент зношування основних фондів - до 50 %; завантаження виробничих потужностей - понад 70 %; позитивний фінансовий результат);
- підприємства з нестабільними показниками розвитку (зношування основних фондів - 51-70 %, завантаженість виробничих потужностей - 51-70 %, нестабільний фінансовий стан);
- депресивні підприємства (зношування основних фондів - 71-75 %; завантаженість виробничих потужностей - 31-50 %, кризовий фінансовий стан);
- гіпердепресивні підприємства (зношування основних фондів - понад 75 %, аварійний стан, завантаженість виробничих потужностей - до 30 %, фінансові банкрути).

Присутність у складі третьої групи депресивних і гіпердепресивних підприємств дає підставу для обґрунтування гіпотези щодо наявності депресивних промислово-виробничих територій. Такі території у містах паралізують діяльність місцевих господарських комплексів, бо є так званими мертвими зонами.

Наведене групування підприємств депресивних територій передбачає необхідність здійснення їх санації, що може включати комплекс заходів, а саме:

- розробку проектної документації, згідно з якою здійснюватиметься санація виробничої депресивної зони. Така проектна документація може мати вигляд генерального плану виробничої депресивної зони. У складі генерального плану

повинна бути розроблена стратегія санації на підставі оцінки існуючого стану підприємств;

- перелік генераторів депресії - підприємств, які необхідно ліквідувати;
- перелік підприємств, які можна реконструювати;
- пропозиції щодо освоєння звільнених територій.

Стосовно державних підприємств, то тут необхідно використовувати можливості усіх видів реструктуризації. Її слід проводити згідно з нормативно-правовою базою, затвердженою на рівні держави [12, С.324]. Це стосується підприємств базових галузей промисловості всіх форм власності, на які може поширюватись державна допомога, згідно з наведеними характеристиками:

- наявність матеріально-технічної бази і кадрового потенціалу для реалізації визначених технічних проектів (економічні, енергетичні, аерокосмічні дослідження, освоєння космосу тощо);
- розробка унікальних родовищ корисних копалин (титану, урану, поліметалічних руд, золота, діамантів, бурштину, мармуру, граніту тощо);
- рентабельні, відносно стабільні у нинішніх умовах підприємства з виробництва стратегічно важливої продукції традиційного експорту України;
- розробка нових технологій у стратегічно важливих галузях і впровадження досягнень науки і техніки у виробництво й оборонну сферу.

Нема сумніву, що санація й реструктуризація депресивних територіальних суспільних систем сприятиме формуванню ефективної регіональної політики та виходу у найближчій перспективі України з кризи. Задля ґрунтовного здійснення цього механізму управління оздоровленням депресивних територій повинен включати методика визначення рівня депресивності за матеріалами обстеження практично всіх підприємств, будівельних та інших виробничих організацій; характеристику усіх економічними показників, в тому числі ступінь зношування основних фондів, частку використання виробничих потужностей, фінансові результати; а також враховувати урядові постанови та нормативні акти стосовно вагомості окремих підприємств для функціонування національного комплексу України.

У цьому зв'язку можна вести мову й про кластерізацію депресивних територій (див. рис. 1).

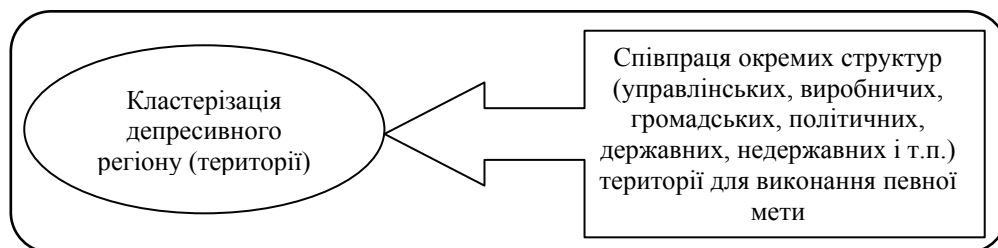

Рисунок 1 - Сутність кластерізації депресивних регіонів

Є свій сенс і у переміщенні сфери діяльності підприємств на цих територіях [13], що у загальному вигляді означає – рух бізнесу класичного сектора з територій з високим рівнем життя населення на території з низьким рівнем. Базою для цього є економіка будь-якого регіону України. Наприклад, якщо розглядати Луганську область, то тут існує вся необхідна матеріально-технічна і кадрова база для переміщення і поживлення депресивних виробництв і місць.

Висновки. Виходячи з того, що механізм – це сукупність станів чи процесів з чого складається будь-яке явище [14, С.316], дуже важливим є вибір схеми оздоровлення для підприємств, котрі знаходяться на депресивних територіях.

Безумовно, цей вибір має бути зумовлений ефективністю і визначатися за критеріями оцінки підрозділів основного підприємства з урахуванням можливості трансформації їх у самостійні підприємства. До таких критеріїв належать:

- ступінь створення нових виробництв та ринків збуту, що характеризує швидкість, з якою підрозділ може змінити структуру продукції і подолати бар'єри вступу до нових ринків;
- рівень використання специфічних виробничих знань і технологій, який відповідає відсотку науково-технічних завдань у підрозділі, де має скоротитися обсяг продукції.

Розвиток депресивних територій може відбутись завдяки:

- збалансування соціально-економічних пропорцій та узгодження суперечливих взаємозв'язків у процесі перерозподілу праці;
- скорочення розходжень у розмірах прибутків і майна між суб'єктами, із розподілом;
- дотримання суб'єктами господарювання економічних і правових норм діяльності у процесі їхнього розвитку та переорієнтації;
- активізація податкових стимулів територій.

Отже, питання депресивності регіонів України не можна розглядати у відриві від загальних соціально-економічних проблем держави. Наразі слід розробити чітке формулювання критеріїв визначення депресивності регіону, де основна увага має бути приділена не стільки пасивним заходам підтримки депресивних територій, скільки стимулюючим заходам активізації господарств, побудові ефективної економічної моделі розвитку підприємства з продуманим механізмом державного управління на місцях.

Подальші дослідження будуть спрямовані на розробку ефективних податкових інструментів стимулювання розвитку депресивних територій.

Список літератури

1. Калінеску Т.В. Щодо напрямів розвитку депресивних територій // Економіст. - №8. – 2007. – С. 43 – 45.
2. Калінеску Т., Антіпов О. Стратегічні аспекти соціально-економічної інтеграції України та її територій // Міжнародний бізнес та менеджмент: проблеми та перспективи в умовах глобалізації/ Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Міжнародний бізнес та менеджмент: проблеми та перспективи в умовах глобалізації», 22-24 жовтня 2008 р. – Тернопіль: Економічна думка, 2008.– С. 75 - 79.
3. Куперштох В.Л., Соколов В.М., Суспицын С.А., Ягольниць М.А. Методические основы выделения депрессивных и отсталых регионов // Регион: экономика и социология. - №2.- 1996. - С. 3-33.
2. Лексин В., Швецов А. Общероссийские реформы и территориальное развитие. Депрессивные территории: прежние проблемы и новые варианты их решения // Российский экономический журнал. - №3.- 2001. - С. 35-63.
3. Прокопа І., Шепотько Л. Депресивність аграрних територій: український вимір // Економіка України. - №7.- 2003. – С. 59-66.
4. Заставний Ф.Д. Депресивні регіони, поселення й галузі економіки України: проблеми, оцінка, прогнози // Географія та основи економіки у школі. - №6.- 2004. – С. 24-29.
5. Ляшевская М.Н. Проблемы выделения депрессивных территорий России // Вестник Московского университета. – Серия : география. – 1994. – С.16-19.
6. Олійник Л.Б., Степаненко А.В. Соціальний розвиток села і територій сільського типу. – К.:ВГЛ „Обрій”, 2003. – 128 с.
7. Новикова А.М. Депресивні території: європейський досвід та проблеми України // Стратегічна панорама. - №3.- 2000. – С. 115.
8. Хвесик М.А., Горбач Л.М., Вишнеvsька Н.В., Хвесик Ю.М. Стратегія соціально-економічного розвитку регіону (на прикладі Волинської області): Монографія. – К.: Кондор, 2004. – 376 с.
9. Закон України “Про стимулювання розвитку регіонів” від 08.09.2005 № 2850-IV // www.iga.ua

10. Усе про економічне законодавство. Підсумки апробації методики визначення депресивних територій // <http://ir.org.ua>.
11. Черняк В. Проект Закону «Про стимулювання розвитку регіонів» // Матеріали сайту Української Народної Партії // www.yandex.ru.
12. Регіональна політика та механізм її реалізації // За ред. академіка НАН України, д-ра екон. наук М.Г. Чумаченко, професор, Б.Д. Данилишина, член-кореспондент НАН України, д-ра екон. наук, професор, Ю.Ю. Туниця, член-кореспондент НАН України, д-ра екон. наук, професор. – К.: Наукова думка. – 2003. – 415 с.
13. Калинську Т.В., Гончаров В.Н. Оценка способов перемещения предприятий и эффективность капитальных вложений в них // Матеріали Першої всеукр. наук.-практ. конф. «Україна наукова 2001». Т. І. Екон. науки. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2001. – С. 24 – 25 ; Калинську Т.В. Методологія аналізу і оцінки ефективності переміщення сфер діяльності підприємств. Монографія. – Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2003. – 280 с.
14. Словарь иностранных слов. – 7-е изд., перераб. – М. Русский язык, 1979. – 624 с.

В статье рассмотрены проблемы депрессивных регионов. Предложены механизмы оздоровления экономического и социального развития депрессивных территорий, осуществление санаций на производственных депрессивных зонах.

The problems of the depressed regions are considered in the article. The mechanisms of making healthy the economic and social development of the depressed territories, realization of sanatio are offered on the production depressed areas.

УДК 331.01:331.6

О.В. Абашина, доц., канд. екон. наук

Кіровоградський національний технічний університет

Якісна і кількісна складові формування робочої сили молоді в регіоні

В статті приведені результати дослідження впливу факторів на якісну і кількісну складові формування робочої сили молоді. Виокремлено і проаналізовано стан факторів, визначені шляхи покращення формування робочої сили молоді в регіоні.

якісна, кількісна складові, формування робочої сили молоді, регіон, фактори

Молодь, яка володіє найбільш сучасними знаннями, в період глобалізації здатна принести найбільшу користь в економіці. Ведучі вчені-економісти саме молоді прогнозують велике майбутнє. Однак в умовах, що склалися, зокрема в Україні, молодь достатньо складно інтегрується в економічну сферу. Це не сприяє сталому розвитку України, який передбачений законодавством. Цим же задачам присвячена наукова тематика Кіровоградського національного технічного університету МОН України, зокрема тема «Підвищення рівня зайнятості молоді в регіоні» (ДР № 0104U005814). Забезпечення сталого розвитку країни і підвищення рівня зайнятості молоді не можливі без збереження кількості і забезпечення якості робочої сили молоді, що потребує дослідження впливу різних факторів на якісну і кількісну складові її формування. Тому тема статті є актуальною.

В країнах СНД, де в основному виникають такі проблеми, дослідження, спрямовані на використання молоді в ринкових умовах, проводить ряд авторів. Вони у певних випадках поряд з іншими питаннями розглядають якісні і кількісні